

INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA ILG'OR XORIJIY TAJIRIBANI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH VA AMALIYOTDA QO'LLASH MEKANIZMLARI

MECHANISMS FOR ADAPTING AND APPLYING ADVANCED FOREIGN EXPERIENCE IN ATTRACTING INVESTMENTS UNDER UZBEKISTAN'S CONDITIONS

**¹Muxamadjanov
Shaxriyor Solijon o'g'li**

¹Ta'limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi boshqarma
boshlig'i, PhD, dotsent. **ORCID:** 0000-0002-5656-736X,
E-mail: shaxri_7700@list.ru

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Mazkur maqolada hududlarga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha ilg'or xorij tajribasini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish va amaliyotda qo'llash mexanizmlari tadqiq etiladi. Markaziy Osiyo davlatlari hamda O'zbekiston bilan rivojlanish bosqichi jihatidan yaqin bo'lgan mamlakatlarning investitsiya siyosati qiyosiy tahlil qilinadi. Maxsus iqtisodiy zonalar, davlat-xususiy sheriklik, infratuzilma, inson kapitali va raqamli boshqaruv kabi mexanizmlarning amaliy ahamiyati yoritiladi.

Eng. - This article examines the mechanisms for adapting and practically applying advanced foreign experience in attracting investment to regions to the conditions of Uzbekistan. A comparative analysis of the investment policies of Central Asian countries and countries close to Uzbekistan in terms of development is conducted. The practical significance of mechanisms such as special economic zones, public-private partnerships, infrastructure, human capital, and digital governance is highlighted.

Kalit so'zlar: Keywords:

❖ *xorij tajribasi, investitsiya siyosati, hududiy rivojlanish, investitsiya muhiti, maxsus iqtisodiy zona, davlat-xususiy sheriklik, inson kapitali, raqamli boshqaruv.*
❖ *foreign experience, investment policy, regional development, investment climate, special economic zone, public-private partnership, human capital, digital governance.*

Kirish.

Ilg'or xorij tajribasini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish va uni amaliyotda samarali qo'llash zamonaviy iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biridir. Xalqaro tajribadan foydalanishda muvaffaqiyatli modelni bevosita ko'chirish emas, balki uni mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional va huquqiy xususiyatlariga moslashtirish muhim hisoblanadi. Investitsiya siyosatida bunday yondashuv barqaror institutsional muhit,

investitsiyalarni rag'batlantirish va ularni jalb etish jarayonlarini yengillashtirish hamda ularning rivojlanish samarasini oshirish bilan uzviy bog'liqdir.

O'zbekiston sharoitida xorijiy tajribani o'rganish hududlarning investitsion salohiyatidan samarali foydalanish, investitsiya muhitini takomillashtirish, maxsus iqtisodiy zonalar va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish, shuningdek investitsiyalarni hududiy rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish nuqtayi

nazaridan dolzarbdir. Mazkur maqolada ilg'or xorij tajribasini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish va amaliyotda qo'llash mexanizmlarini Markaziy Osiyo davlatlari hamda O'zbekiston bilan rivojlanish bosqichi jihatidan nisbatan yaqin mamlakatlar tajribasi asosida qiyosiy tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Xorijiy investitsiyalar va hududiy investitsion jozibadorlikning nazariy asoslarini o'rganishda J. Dunningning OLI paradigmasi xorijiy investitsiya qarorlarini egalik, joylashuv va ichkilashtirish ustunliklarining o'zaro ta'siri bilan izohlaydi [1]. M. Porterning "raqobatbardoshlik olmosi" modeli esa hududning investitsion imkoniyatlarini ishlab chiqarish omillari, talab sharoitlari, tegishli va qo'llab-quvvatlovchi tarmoqlar hamda firmalar strategiyasi va raqobati bilan bog'laydi [2]. Mazkur nazariy yondashuvlar ilg'or xorij tajribasini boshqa mamlakat sharoitiga moslashtirishda hududning mavjud iqtisodiy va institutsional ustunliklarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Zamonaviy uslubiy yondashuvlarda investitsiya siyosatining samaradorligi faqat jalb qilingan kapital hajmi bilan emas, balki uning iqtisodiy va ijtimoiy natijalari bilan ham baholanadi. OECDning "FDI Qualities Policy Toolkit" hujjatida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning unumdorlik va innovatsiya, ish o'rinlari va ko'nikmalar, gender tengligi hamda dekarbonizatsiyaga ta'sirini hisobga oluvchi siyosiy va institutsional yondashuvlar taklif etilgan [3]. UNCTADning "World Investment Report 2024" hisobotida esa investitsiyalarni fasilitatsiya qilish, ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish, axborot ochiqligi va raqamli davlat xizmatlari investorlar uchun shaffof va qulay muhit yaratishning muhim vositalari sifatida baholangan [4].

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil, ilmiy abstraksiya, induksiya va deduksiya, tasniflash hamda tizimlashtirish usullaridan foydalanildi.

Mamlakatlar Markaziy Osiyo hududiga mansubligi va O'zbekiston bilan iqtisodiy rivojlanish bosqichi jihatidan yaqinligi asosida guruhlandi. Ularning investitsiya siyosati maxsus iqtisodiy zonalar, davlat-xususiy sheriklik, infratuzilma, inson kapitali va institutsional mexanizmlar kesimida qiyosiy tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Qiyosiy tahlil natijalari xorijiy tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirishda iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional va huquqiy omillarni kompleks hisobga olish zarurligini ko'rsatdi. Globalizatsiya jarayonlarining chuqurlashuvi, xalqaro raqobatning kuchayishi hamda innovatsion rivojlanish omillarining ustuvor ahamiyat kasb etishi sharoitida ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitlarga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunda xorijiy tajribani bevosita ko'chirib olishdan ko'ra, mamlakatning rivojlanish darajasi, resurs salohiyati, boshqaruv tizimi, huquqiy muhiti hamda iqtisodiy va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish maqsadga muvofiq.

Mazkur jarayonning muhim mexanizmlaridan biri - normativ-huquqiy bazani takomillashtirishdir. Ilg'or tajribalarni joriy etish uchun tegishli normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va takomillashtirish hamda ularning samarali ijrosini ta'minlash lozim. Bu esa investorlar va tadbirkorlar uchun aniq, shaffof va barqaror muhit yaratishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, institutsional tizimni rivojlantirish, davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish va ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish ham muhim mexanizmlar qatoriga kiradi.

Amaliyotda qo'llashning yana bir muhim yo'nalishi xorijiy tajribani pilot loyihalar doirasida sinovdan o'tkazishdir. Bu orqali xorijiy tajribaning mahalliy sharoitda qanday natija berishi baholanadi va zarur hollarda uni takomillashtirish imkoniyati yaratiladi. Keyinchalik esa muvaffaqiyatli tajribalar keng

miqyosda joriy etiladi. Bunday yondashuv resurslardan samarali foydalanish va xatoliklar xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

Ilg'or xorij tajribasini joriy etishda inson kapitalini rivojlantirish ham asosiy omillardan biri. Malakali kadrlar tayyorlash, xalqaro tajriba almashinuvi, treninglar va ta'lim dasturlari orqali mutaxassislarining bilim va ko'nikmalarini oshirish zarur. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etish va innovatsion infratuzilmani rivojlantirish ilg'or tajribalarni samarali qo'llashda samarali vosita hisoblanadi. Elektron hukumat tizimlari, raqamli xizmatlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari boshqaruv jarayonlarini soddalashtiradi va shaffoflikni ta'minlaydi. Bu

esa xorijiy investorlarga qulay muhit yaratadi va iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshiradi.

Hududlarning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishida investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha Markaziy Osiyo davlatlari tajribasi alohida ahamiyatga ega. Mintaqa mamlakatlari o'zlarining tabiiy resurslari, institutsional tizimi va iqtisodiy ustuvorliklaridan kelib chiqib, investitsiyalarni jalb qilishning turli modellari va mexanizmlarini qo'llamoqda. Xususan, investitsiya muhitini yaxshilash, erkin iqtisodiy zonalarini rivojlantirish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish hamda yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirish mintaqadagi asosiy yo'nalishlar sifatida namoyon bo'lmoqda.

1-rasm. Hududlarning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishida investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha Markaziy Osiyo davlatlari tajribasi [5-8]

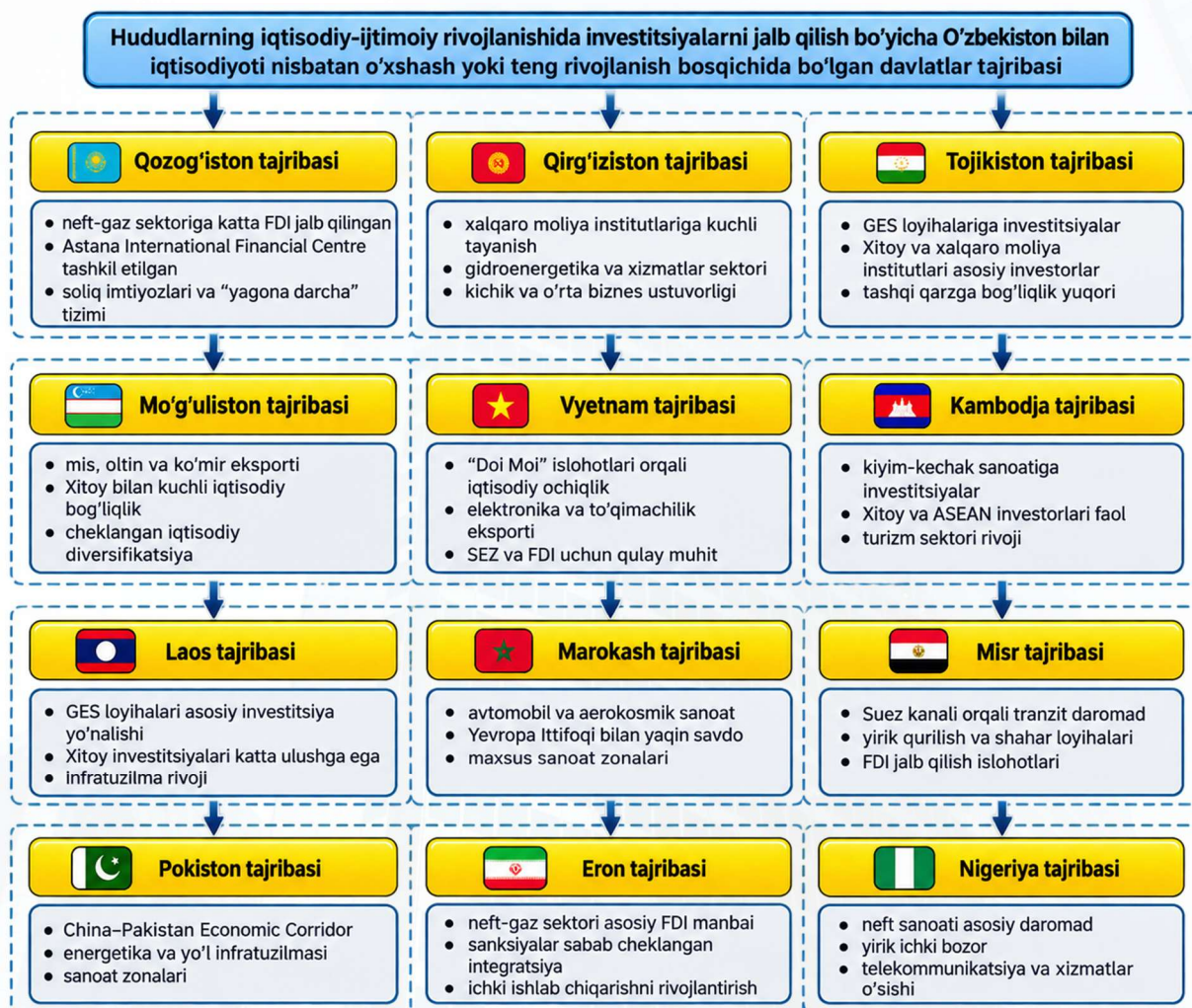
Markaziy Osiyo davlatlarining investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha tajribasi turli yondashuvlar va natijalar bilan tavsiflanadi. O'zbekistonda erkin iqtisodiy zonalar va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining rivojlanishi investitsiya muhitini yaxshilash hamda xorijiy kapital oqimini rag'batlantirishga xizmat qilmoqda. Qozog'istonda AIFCning tashkil etilishi mamlakatning mintaqaviy moliyaviy va investitsiyaviy markaz sifatidagi rolini kuchaytirishga xizmat qilgan. Qirg'iziston va Tojikistonda energetika, xususan gidroenergetika sohasiga investitsiyalar jalb qilish ustuvor yo'nalish sifatida tanlangan

bo'lsa, Turkmanistonda gaz va energetika sektori investitsiya siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, bu mamlakatlarda investitsiya hajmi va ochiqlik darajasi turlicha ekanligi kuzatiladi.

Umuman olganda, Markaziy Osiyo davlatlari tajribasi investitsiya siyosatining samaradorligi institutsional islohotlar, iqtisodiy ochiqlik va infratuzilma rivojiga bevosita bog'liqligini ko'rsatadi. Ushbu tajribalar hududlarning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishida investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish uchun muhim amaliy ahamiyatga ega.

Markaziy Osiyodan tashqari, quyidagi rasmda O'zbekiston bilan iqtisodiy rivojlanish bosqichi jihatidan nisbatan yaqin bo'lgan

mamlakatlar tajribasi ham qiyosiy tahlilini ko'rishimiz mumkin.

2-rasm. O'zbekiston bilan iqtisodiy rivojlanish bosqichi jihatidan nisbatan yaqin bo'lgan davlatlar tajribasi¹

O'rganilgan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, Mo'g'uliston, Kambodja va Laos kabi Osiyo mamlakatlarida investitsiyalarni jalb qilishning o'ziga xos modellari shakllangan. Mazkur mamlakatlarda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish va maxsus iqtisodiy zonalarini rivojlantirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omillardan biri bo'lgan [9–11]. Marokash, Pokiston, Misr, Eron va Nigeriya kabi davlatlarda esa resurslarga asoslangan yoki aralash iqtisodiy model orqali investitsiyalarni jalb qilish tajribasi

shakllangan. Ushbu mamlakatlar tajribasi O'zbekiston uchun hududiy rivojlanish, sanoat diversifikatsiyasi va investitsiya siyosatini takomillashtirish nuqtayi nazaridan muhim qiyosiy tahlil manbai bo'lib xizmat qiladi [12–16].

O'zbekiston bilan rivojlanish bosqichi jihatidan nisbatan yaqin bo'lgan Vyetnam, Hindiston, Indoneziya va Malayziya tajribasi investitsiya siyosatining yanada strategik va diversifikatsiyalashgan modelini namoyon etadi. Ushbu davlatlarda iqtisodiy o'sish asosan

¹Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar hamda rasmiy internet manbalari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

eksportga yo'naltirilgan sanoatlashtirish, maxsus iqtisodiy zonalar (SEZ), sanoat klasterlari va inson kapitaliga investitsiyalar orqali ta'minlangan [17-20]. Hindiston tajribasi alohida e'tiborga molik bo'lib, mamlakatda liberallashtirilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) siyosati va raqamli texnologiyalar hamda ishlab chiqarish sektorini rivojlantirish orqali global qiymat zanjirlariga chuqur integratsiyalashgan. Malayziya va Indoneziya tajribasi esa investitsiyalarni jalb qilishda sanoat zonalari, logistika infratuzilmasi va resurslardan samarali foydalanish muhimligini ko'rsatadi.

Turkiya va Ozarbayjon tajribasi investitsiyalarni jalb qilishda geografik joylashuv, energetika resurslari va yirik infratuzilma loyihalarining strategik ahamiyatini ko'rsatadi [21; 22]. Ushbu mamlakatlar tajribasi ham O'zbekiston uchun investitsiya siyosatini diversifikatsiya qilish, sanoat zonalarini kengaytirish va eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rivojlantirish nuqtayi nazaridan ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Qiyosiy tahlil investitsiyalarni jalb qilish siyosati resurslarga tayangan modeldan bosqichma-bosqich diversifikatsiyalashgan va institutsional islohotlarga asoslangan modelga o'tib borayotganini ko'rsatadi. Bunda tabiiy resurslar va geografik joylashuv investitsiyaviy imkoniyatlarni shakllantirsa, institutsional muhit sifati va iqtisodiy islohotlar darajasi ulardan samarali foydalanishga ta'sir etuvchi muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlil natijalarini umumlashtirish investitsiyalarni samarali jalb qilishda barqaror va ishonchli institutsional muhit yaratish, ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish, maxsus iqtisodiy zonalar va sanoat klasterlarini rivojlantirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish, shuningdek, inson kapitali va innovatsiyalarga investitsiyalarni kuchaytirish ustuvor ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston uchun ustuvor strategik yo'nalish mavjud resurs

salohiyatidan samarali foydalangan holda yuqori qo'shilgan qiymatli, innovatsion va eksportga yo'naltirilgan iqtisodiyotga bosqichma-bosqich o'tishdan iborat. Bunda Markaziy Osiyo davlatlarining institutsional va infratuzilmaviy tajribasini Vyetnam, Hindiston va Malayziyaning eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish, sanoat klasterlari hamda global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuv tajribasi bilan uyg'un holda o'rganish O'zbekiston hududlari uchun mos investitsiya mexanizmlarini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar.

Tahlil natijalari ilg'or xorij tajribasini O'zbekiston sharoitida qo'llashda tayyor modelni bevosita ko'chirishdan ko'ra, mamlakat va hududlarning iqtisodiy, institutsional, resurs va infratuzilmaviy xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirish hamda hududiy ixtisoslashuv bilan uyg'unlashtirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Markaziy Osiyo mamlakatlari tajribasi investitsiya siyosatida tabiiy resurslar, davlat sektori, energetika va xalqaro moliya institutlari muhim o'rin tutishini ko'rsatsa, rivojlanish bosqichi jihatidan yaqin boshqa mamlakatlar tajribasida sanoatlashtirish, maxsus iqtisodiy zonalar, eksport va global qiymat zanjirlariga integratsiya ustuvor ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston uchun xorijiy tajribani moslashtirishda normativ-huquqiy va institutsional muhitni takomillashtirish, pilot loyihalar asosida yangi mexanizmlarni sinovdan o'tkazish, inson kapitalini rivojlantirish, raqamli boshqaruv vositalaridan foydalanish, maxsus iqtisodiy zonalar va davlat-xususiy sheriklik imkoniyatlarini hududlarning iqtisodiy ixtisoslashuvi bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Bunday yondashuv investitsiyalarni jalb qilishni hududiy iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishning aniq maqsadlari bilan bog'lash imkonini beradi.

Shu nuqtayi nazardan, xorij tajribasidan foydalanishning asosiy mezonini uning O'zbekiston sharoitiga mosligi, amaliy

natijadorligi va hududlarning barqaror rivojlanishiga xizmat qilishi bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Dunning J. H. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. – Wokingham : Addison-Wesley, 1993. – 687 p.
2. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. – New York : Free Press, 1990. – 855 p.
3. OECD. *FDI Qualities Policy Toolkit*. – Paris : OECD Publishing, 2022. – 196 p. – DOI: 10.1787/7ba74100-en.
4. UNCTAD. *World Investment Report 2024: Investment Facilitation and Digital Government*. – Geneva : United Nations, 2024. – 184 p.
5. World Bank. *Clean Energy Transition in the Kyrgyz Republic Attracts International Donors and Investors at Energy Forum*. – 10 June 2024. – World Bank.
6. Astana International Financial Centre (AIFC). *AIFC Management Council Approves Development Strategy for 2026–2028*. – 17 March 2026. – Astana : AIFC.
7. World Bank. *World Bank Supports Rogun Hydropower Project to Improve Access to Affordable, Reliable, and Sustainable Electricity in Tajikistan and Central Asia*. – 17 December 2024. – World Bank.
8. World Bank. *Turkmenistan Overview* – Washington, D.C. : World Bank.
9. Forneris X., Gomez Altamirano D., Chun D., et al. *Investment Reform Map for Mongolia: A Foundation for a New Investment Policy and Promotion Strategy*. – Washington, D.C. : World Bank Group, 2018. – Report No. 130036. – 98 p.
10. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Cambodia 2018*. – Paris : OECD Publishing, 2018. – 248 p. – DOI: 10.1787/9789264309074-en.
11. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Lao PDR*. – Paris : OECD Publishing, 2017. – 268 p. – DOI: 10.1787/9789264276055-en.
12. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Morocco 2024 (Abridged Version)*. – Paris : OECD Publishing, 2024. – 45 p. – DOI: 10.1787/bcoc1f25-en.
13. World Bank. *Assessment of Special Economic Zones in Pakistan: Suggesting Steps Towards Improved Performance*. – Washington, D.C. : World Bank Group, 2020. – Report No. 146743. – 46 p.
14. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Egypt 2020*. – Paris : OECD Publishing, 2020. – 260 p. – DOI: 10.1787/9f9c589a-en.
15. Kazemi M., Zahedi R., Osman E., Knippenberg E. W. *Iran Economic Monitor, Spring 2024: Sustaining Growth Amid Rising Geopolitical Tensions*. – Washington, D.C. : World Bank Group, 2024. – Report No. 192501. – 52 p.
16. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Nigeria 2015*. – Paris : OECD Publishing, 2015. – 312 p. – DOI: 10.1787/9789264208407-en.
17. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Viet Nam 2018*. – Paris : OECD Publishing, 2018. – 412 p. – DOI: 10.1787/9789264282957-en.
18. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: India 2009*. – Paris : OECD Publishing, 2009. – 214 p. – DOI: 10.1787/9789264076969-en.
19. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Indonesia 2020*. – Paris : OECD Publishing, 2020. – 276 p. – DOI: 10.1787/b56512da-en.
20. OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Malaysia 2013*. – Paris : OECD Publishing, 2013. – 288 p. – DOI: 10.1787/9789264194588-en.
21. World Bank. *Leveraging Global Value Chains for Growth in Turkey: A Turkey Country Economic Memorandum*. – Washington, D.C. : World Bank, 2022. – Report No. AUS0002378. – 224 p.
22. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). *Azerbaijan Country Strategy 2025–2030*. – London : EBRD, 2025. – 24 p.